

Nr 1.

Av herr **Nylander**, *angående utredning om utlandssvenskarnas rättigheter och skyldigheter.*

Delawareminnet har givit allmänheten i Sverige en kraftigare påminnelse än någonsin tidigare om våra landsmän i förskingringen. Ur den litteratur över svenskarna hinsides Atlanten, som 300-årsminnet frammanat, och ur alla förberedelserna i samband med jubileet har förvisso framvuxit ej blott en starkare känsla av gemenskap mellan svenskarna hemma och i Förenta Staterna utan även en vidgad förståelse för svenskhetens ställning ute i världen överhuvud. Även hemmavarande utan släktingar eller nära anhöriga i Nordamerika hava tvingats tänka över emigranternas livsöden, än med vemod över hur de måst ryckas från sitt rotfäste och omplanteras i ny mark och nya förhållanden, än med stolthet över deras pionjärbete och insatser å olika områden i Förenta Staterna. Utan att emigranterna, oftast drivna av ekonomiskt tryck, sökt sig över till den nya världsdelen, skulle många svårigheter för oss här hemma ej lika fort som skedde ha kunnat bemästras. Vi stå därför till dem och många andra svenskar, som i utlandet brutit sig en bana, i en tacksamhetsskuld, som manar till eftertanke. Denna tacksamhetsskuld förpliktar även, och därför kan enligt min mening Delawareminnet ej på bättre sätt begås än att vi i dess helhet ta upp till dryftande utlandssvenskarnas läge.

Problemet kommer härvid ej så mycket gälla de svenskar, som vunnit medborgarrätt och fast förankring i det nya landet; för dem är det viktigast att portarna till hemlandet stå öppna, om de av någon anledning skulle vilja vända tillbaka, och med tillfredsställelse kan man i detta sammanhang hänvisa till den mellan Sverige och Förenta Staterna ingångna konvention, enligt vilken återvändande naturaliserade svensk-amerikanare vid återkomsten automatiskt återfå sitt svenska medborgarskap. Problemet rör desto mera de svenskar, som av olika skäl och för olika uppgifter vistas i utlandet och som icke blivit annat lands medborgare, svenskar, som ingenting högre önska än att förbli svenska medborgare i regel för att senare i livet åter kunna slå sig ned i moderlandet.

Hur stort utlandssvenskarnas antal är kan endast ungefärligt angivas. De sista vägledande uppgifterna lämnas i fjärde delen av Statistiska centralbyråns folkräkningspublikationer. Enligt denna skulle år 1930 cirka 730,000 svenskfödda finnas i utlandet. Huvudparten av dessa hänförde sig givetvis till U. S. A., där ej mindre än 595,000 i Sverige födda registrerades. I Canada uppgavs samma siffra till 34,415 och i Australien till 3,809, för att blott nämna några utomeuropeiska siffror. Motsvarande siffror för europeiska länder differera något i Statistiska centralbyråns och Nationernas förbunds uppgifter, vartill kommer att det erfordras särskild undersökning, i vad mån uppgifterna alltid beräknats på

samma sätt och därför äro jämförbara. Endast för att antyda utlandssvenskarnas ungefärliga fördelning skola ytterligare några siffror anges. I både Norge och Danmark registrerades ovannämnda år de svenskföddas antal till över 31,000, därav i Oslo nära 7,000 och i Köpenhamn ej mindre än 18,000. I vartdera av Tyskland, England och Frankrike rörde sig talen mellan 2,000 och 6,000; i Finland var siffran svenskfödda finländska medborgare 6,500, och i övrigt varierade siffrorna mellan 766 för Belgien och 19 för Bulgarien. Enär immigrationen under senare år överstigit emigrationen — ett förhållande, som uppenbarligen delvis haft sin grund i skilda länders autarkiska strävanden och främingsrestriktioner — måste dessa 1930 års siffror nu dock vara något för höga.

Av största intresse vore att få klarlagt, i vilken utsträckning utlandssvenskar alltjämt äro svenska medborgare eller äro att betrakta som sådana — jag bortser härvid från det fåtal, som har dubbelt medborgarskap. För U. S. A. föreligger i detta hänseende indicierande uppgifter, hämtade ur Statistiska centralbyråns ovan angivna folkräkningspublikation. Av de 595,000 svenskfödda voro 432,411 amerikanska medborgare, 50,886 hade tagit ut »första papperet», 93,682 voro utländska, d. v. s. huvudsakligast svenska medborgare, och 18,271 hade okänd nationalitet. Även beträffande de mellan 75,000 och 100,000 svenskfödda i Europa måste en betydande reduktion göras för personer, som förvärvat medborgarrätt i sitt nya land, särskilt då för i utlandet bosatta, med utlänningar gifta svenska kvinnor. Ur folkräkningspublikationer eller statistiska årsböcker ha några vägledande siffror hämtats. I Norge anges antalet svenska medborgare (eller personer utan medborgarrätt med svenska föräldrar) för år 1930 till 22,718, i Danmark till 11,113, i Finland 1935 till 3,487, i Tyskland för år 1933 till 3,284, i England och Wales till 3,267 och i Frankrike till 2,531. Dessa huvudsiffror göra tillsammans cirka 46,000, och allt som allt torde de svenska medborgarna i europeiska stater kunna uppskattas till ungefär 50,000. (Möjligt är dock, att någon del av dessa svenskar trots den svenska kyrkobokföringens nedanberörda stadganden även äro mantalsskrivna i Sverige och ingå i den svenska befolkningsstatistiken.) Utgår man från den ovan angivna totalsiffran, 730,000, och antagas proportionerna i Canada m. fl. transoceana länder vara ungefär likartade med siffrorna från U. S. A., torde antalet utlandssvenskar, som ännu bevara sin svenska medborgarrätt, uppgå till mellan 150,000 och 200,000, därav över 100,000 i främmande världsdelar och omkring 50,000 i Europa. Vid bedömandet av dessa siffror bör man emellertid räkna med att bland ovannämnda svenskar utanför Europa en stor del med tiden söker förvärva medborgarrätt i sitt nya land, i vart fall i långt större utsträckning än utlandssvenskarna i Europa. Även om ovanstående beräkningar på grund av siffermaterialets art äro vaga, torde man med ledning därav vara berättigad att antaga, att de i trängre mening egentliga utlandssvenskarna, d. v. s. de svenskar, som icke ha för avsikt att lämna sitt svenska medborgarskap, kunna uppgå till inemot eller omkring 100,000.

Hur stort detta ungefärliga tal i verkligheten är, framgår bäst, om man gör en jämförelse med antalet nuvarande eller förutvarande utlänningar, som folkräkningsåret 1930 vistades i Sverige. Enligt Statistiska centralbyråns förut citerade publikation uppgick antalet utanför Sverige födda till 61,657 (mot 57,832 år 1920, 47,900 år 1910 och 35,027 år 1900). Antalet i Sverige födda utlänningar belöpte sig 1930 till 6,017. Tillsammans med dessa 6,017 hade 10,458 svensk medborgarrätt, alltså ett utomordentligt ringa tal i jämförelse med de stora kontingenterna i utlandet naturaliserade svenskar. Det förhållandet råder alltså, att endast cirka 1 procent av den nuvarande befolkningen i Sverige torde vara född utom landet — Sverige har över huvud mer än de flesta andra länder en enhetlig folkstam — medan de i utlandet boende, i Sverige födda svenskarna till sitt antal motsvara ungefär 12 procent av den hemmavarande befolkningen.

En jämförelse mellan dessa tal bildar en god bakgrund till vårt utlands-svenska problem. Icke minst i våra dagar, med deras ständigt dryftade befolkningspolitiska kris, ha vi anledning att tänka på den befolkningsreserv och befolkningsreservoar, som vi äga i dessa mångdubbelt »övertaliga» utlands-svenskar, liksom i de immigranter, som efter att ha i sitt nya land naturaliserats en gång betraktats som förlorade för vårt land men som nu i ökat antal styra färden hem till Sverige.

Det välstånd, som Sverige internationellt kan glädja sig åt och som möjliggjort en genomsnittligt sett kraftig höjning av hela vårt folks levnadsstandard, bygger till största delen på vår export. Som exportman kan jag icke nog högt värdesätta utlandssvenskarnas andel i tillkomsten av vår omfattande välståndsskapande utförelse. Jag vill endast citera ett stycke ur det uttalande, som styrelsen för Sveriges allmänna exportförening i samband med sitt i följande timade 50-årsjubileum lät utfärda för bildande av en fond för underlättande av svensk utlandsungdoms skolgång i Sverige. Det hette i uttalandet bl. a.:

»För femtio år sedan bestod som bekant vår export nästan uteslutande av de svenska skogarnas och gruvornas produkter i deras då mindre bearbetade former, och det mesta fraktades ut på främmande kölar. Exporten av de svenska s. k. kvalitetsindustriernas alster var då praktiskt taget obefintlig, och varuutförelsen var så litet differentierad, att den på det hela taget kunde ske genom ett antal större handelshus i in- och utlandet. Huru har icke denna bild förändrats under de gångna decennierna sedan exportföreningens grundande! Inom alla exportindustrier, såväl våra stora stapelindustrier som den nyttillkomna exporterande verkstadsindustrien, har den fortskridande, högre bearbetningen av råvaran till alltmer förfinade och mera specialiserade produkter krävt en radikal omläggning av försäljningen på utlandet. Denna försiggår nu i mycket stor utsträckning genom de svenska företagens egna filialer och försäljningskontor, genom på vissa marknader specialiserade svenska handelshus med utländska kontor eller genom självständiga svenska affärsmän på utländsk botten. Ett kraftigt stöd för den direkta svenska exporten har också under de senaste femtio åren tillkommit genom de svenska linjerederierna. Alla våra i utlandet bosatta, inom handel, industri och sjöfart verksamma landsmän, vilkas

betydelsefulla insatser man här hemma kanske ofta ej tillräckligt uppskattat, äro vi framför allt mycken tack skyldiga för de framgångar, vårt land vunnit på exportens område.»

Vad i detta främst till exportnäringsmäns riktade upprop sagts om våra exportrepresentanter, gäller även om alla de teknici, montörer, förmän och arbetare, som varit eller äro sysselsatta utomlands. Kan det finnas någon rimlig grund för att sätta alla dessa direkt för Sveriges intressen arbetande utlandssvenskar i fråga om rättigheter och förmåner i någon annan klass än hemmasvenskar?

Även om tusentals andra svenskar i utlandet, t. ex. läkare, sjukgymnaster, journalister, praktikanter och många andra grupper gäller det, att dessa i regel göra en god propaganda för vårt land och bidra till att knyta många för vår andliga och materiella kultur värdefulla förbindelser. Man får ej heller glömma den stora nytta, som vårt land har haft och har av det stora antalet enskilda affärsmän eller praktikanter, som efter en utlandsvistelse återvänt för att låta vårt land profitera av de erfarenheter, som de vunnit. Mycket av den aktivitet, som för närvarande präglar svenskt affärsliv och svenskt samhällsliv överhuvud, skulle säkerligen gå förlorat, om dådlystna svenskar ej i samma utsträckning som hittills skulle fara ut i världen, men det måste då också vara högeligen önskvärdt, att de kunna göra detta utan risk att förlora sambandet med hemlandet och i trygg förvisning om att efter återkomsten få användning för sina krafter.

Rent ekonomiskt sett får man ej bortse från det faktum, att många utlandssvenskar, som »lyckats» i det främmande landet och därefter återvänt till Sverige, hit medfört betydande kapital, liksom sådant till stora belopp som bekant årligen hemsändes av emigrerade svenskar till deras anförvanter i hemlandet.

Wilken tillgång äger icke Sverige i alla dessa våra landsmän, vilka ofta under de största svårigheter kämpa för vårt lands intressen! Jag har själv under många och långa resor haft tillfälle att i olika länder studera deras arbete och förhållanden. Jag har fått en inblick i deras liv och den längtan, de många gånger känna, när de tänka på fosterlandet. Men jag har också sett, hur bittert många ibland känna det att vara liksom avsondrade från Sverige och ej tillförsäkrade liknande rättigheter och förmåner för sig själva och sina barn som landsmännen hemma, trots att dessa oftast leva under betydligt lyckligare sociala och ekonomiska förhållanden. Just därför att utlandssvenskarna bo i en främmande omgivning och ha tillfälle till jämförelser med hemlandets standard, möter man ofta bland dem en svenskhet i sinnelaget, som kan vara gripande och måste tala direkt till våra hjärtan.

Just nu ha utlandssvenskarna det på många håll bekymmersammare och svårare än tidigare på grund av det tryck, som de nationalistiska strömningarna framkalla. Deras gamla rättigheter ha ej sällan formellt eller faktiskt kring-

skurits; deras duglighet ställes på svåra prov, och de förtjäna för visso all den hjälp och uppmuntran, som hemlandet kan skänka dem.

Denna press har tvingat många utlandssvenskar att nu återvända till och söka sig anställning i Sverige. Trots högkonjunkturen har emellertid arbetsmarknaden i vissa fack varit mättad, och många av dem ha här hemma fått kämpa med stora motigheter. Visserligen har — efter en föregående presskampanj — under Institutets för Svensk Utlandstjänst egid och genom en särskild kommitté under ordförandeskap av generaldirektör Sigfrid Hansson en aktion inletts för att hjälpa dem till rätta, men ingen kan missförstå de känslor, som bemäktiga sig dem, när de möta så många svårigheter att finna ett fält för sin arbetskraft och arbetsvillighet och när en del av dem i väntan på arbete råkar i uppenbar nöd. Jag skall dock icke i detta sammanhang närmare beröra detta aktuella, ur olika synpunkter svårartade problem, men vill endast nämna, att ett land som Schweiz år 1936 trots sitt då prekära statsfinansiella läge och trots stora inskränkningar på nästan alla poster i budgeten anslog ungefär $\frac{3}{4}$ miljon francs till hjälp åt utomlandsschweizare.

På senare tid har i åtskilliga länder förmärkts en strävan att i högre grad än tidigare inlemma de utomlands arbetande eller boende landsmännen i moderlandet. Längst i detta hänseende torde det nationalsocialistiska Tyskland ha gått. Utan att här kunna ingå i några detaljer rörande dess åtgärder, varom redogörelser varit synliga i den svenska pressen, vill jag endast erinra om Tysklands särskilda utlandsorganisation med den fasta utlandstyska kongressen i Stuttgart, det »Reichsbürgerschaft», som även tilldelas utlandstyskar, medgivandet av rösträtt åt dessa »Reichsbürger» o. s. v. Tankar, som i fortsättningen härav komma att beröras, ha i liknande riktning för våra utlandssvenskars vidkommande om än med annan utformning långt före detta framförts bl. a. av en känd f. d. utlandssvensk, direktör Birger Hammar.

Enligt mina erfarenheter från olika länder, i vilka jag diskuterat problemet med många landsmän, kan Sverige ej längre dröja med att söka ordna förbindelserna mellan hemlandet och utlandssvenskarna. För närvarande är normeringen av detta förhållande antingen på vissa områden ingen alls eller också i andra fall införd i olika speciallagar och därför svåröverskådlig. Det tarvas att utlandssvenskarna och i första hand då de, som helt och fullt äro och vilja förbli svenskar i största möjliga utsträckning, jämföras med hemmavarande svenskar i rättigheter och förmåner i gengäld mot att vissa förpliktelser åläggas dem. Spörsmålet ingriper på många skilda områden och är för sin lösning beroende av övertväganden och faktorer, vilka en enskild motionär ej helt kan överblicka men som genom en allsidig utredning borde utredas i och för lämpliga åtgärders vidtagande. Oavsett omfattningen av och formerna för den reglering, som förhållandet mellan moderlandet och utlandssvenskarna påfordrar, synes det mig av nöden, att denna reglering blir systematisk och enhetlig samt att något lämpligt organ tillskapas för att förmedla kontakten. När jag här nedan skisserar en sådan

organisation, sker det icke med anspråk på att jag skulle ha kunnat genomtränga spörsmålet i hela dess vidd eller beaktat alla konsekvenser utan endast för att söka bidra med positiva uppslag och anvisa möjligen framkomliga vägar. Jag skall sammanfatta dessa uppslag i några punkter.

1) Det måste sörjas för att de utlandssvenskar, som alltfört vilja vara svenskar, på lämpligt sätt registreras. Osäkerheten och ofullständigheten i de officiella statistiska uppgifterna om utlandssvenskarnas antal vittnar bäst om, hur trängande detta krav är. För närvarande äro utlandssvenskarna bokstavligen borttappade ur vår folkbokföring, och endast genom främmande länders censuspublikationer kan deras antal någorlunda approximativt beräknas. 1915 års kungl. förordning angående kyrkoböckers förande har genom sitt terminologiska uttryckssätt på ett nästan beklämmande sätt sanktionerat detta borttappande. Det heter i dess § 10: 2: »Från församlingsboken skola till denna bok (d. v. s. boken för *obefintliga*) överföras de personer, om vilka tillförlitlig upplysning erhållits, att de utan uttagande av flyttningsbetyg bosatt sig å utrikes ort»; även om personen ifråga skulle begära flyttningsbetyg, försvinner han enligt samma paragraf likafullt ur församlingsboken. Att han vid eventuell återkomst återföres i denna ändrar intet i det faktum, att uttrycket »obefintlig» måste anses rent av stötande, om det gäller en person, som utomlands kan utföra det mest gagnande och berömvärda arbete för sitt land. Jag vet av egen erfarenhet, hur beklämmande utlandssvenskar mången gång känt denna »obefintlighet».

Enligt min mening borde ett slags mantalsskrivning förekomma även för svenskarna utomlands. Denna skulle endast omfatta dem, som alltjämt rättsligt vore svenskar. I vad mån den skulle begränsas till dem, som ej ärnade söka medborgarrätt i annat land, eller gälla alla, som oavsett sina framtidsplaner ännu så länge vore svenska medborgare, är svårt att utan vidare avgöra: varje tvångsförfarande måste härvid erbjuda vanskligheter. Det bärande motivet borde vara att blott ge dem, som helt äro och känna sig som svenskar, en rättslig anknytning till hemlandet. Mantalsskrivningen skulle ske genom våra legationer och konsulat vid tidpunkten för samma förrättning i Sverige. Den skulle kunna ske skriftligt för dem, som ej bodde i den stad, där legation eller konsulat funnes. Uppgifterna skulle sedan genom de svenska utlandsrepresentationernas försorg insändas till den nedannämnda centralen i hemlandet för vidare befordran till avflyttningskommunen därstädes. Vederbörande utlandssvensk skulle efter mantalsskrivningen emot erläggande av en mindre stämpelskatt eller registreringsavgift (varom mera nedan) erhålla ett certifikat, som gäve honom en särskild rättsställning som utlandssvensk. Han skulle, så länge han begärt och utlöst dylikt certifikat, kvarstå, på särskilt sätt bokförd, i avflyttningskommunens församlingsbok.

2) För de utlandssvenskar, som inneha certifikat, skulle upprättas ett särskilt centralorgan. Detta kunde förslagsvis få form av en särskild byrå eller en på

lämpligt sätt sammansatt nämnd med sekretariat, förlagd till socialstyrelsen eller möjligen utrikesdepartementet. Detta centralorgan skulle främst ha till uppgift att sammanhålla registreringen, d. v. s. förmedla mantalsskrivningsuppgifterna mellan utlandet och de svenska församlingarna samt att handha den sociala verksamhet, som kunde bli av nöden. Ävenså kunde detta organ (möjligen också justitiedepartementet) fungera som uppsamlande myndighet vid de valtillfällen, då utlandssvenskarna vore röstberättigade. Byråns eller nämndens förvaltningsutgifter, som icke borde behöva belöpa sig till någon större summa, skulle bäras av medel från registreringsavgifterna och således icke behöva medföra några nya statsutgifter.

3) Så långt sig göra låter borde de registrerade, d. v. s. mantalsskrivna utlandssvenskarna äga rätt att delta i andrakammarvalen, men däremot ej i kommunala val. Intet torde för en för Sverige verksam utlandssvensk kännas mera denationaliserande än att vara berövad den rätt, som hemmasvenskarna — oberoende av skattskyldighet — ha, nämligen att få med sin röst delta i de politiska valen och känna meddelaktighet och medansvar i statens liv. Å andra sidan är det givet, att vissa restriktioner måste uppställas vid medgivandet av rösträtt åt utlandssvenskar. Utan tvivel komme vissa gränfall att uppstå, särskilt för svenskarna i Nordamerika. Men risken att man härvid möjligen icke kan uppställa fullständigt bindande regler får vägas mot att röstningen alltid måste bli förenad med ett visst personligt besvär, vilket säkerligen komme att minska valfrekvensen. Framför allt skall risken vägas mot det stora ideella tillskott, som låge i att hemma- och bortasvenskar vid valet samlades oberoende av avstånd och gränser till en samfällid demokratisk manifestation. Något skäl att förvägra t. ex. en i ett svenskt dotterbolag i utlandet anställd svensk arbetare den rösträtt, som svenska sjömän äga, kan rimligtvis ej anföras. Vid bedömandet av denna rösträttsfråga kan ej heller bortses från att staten ålägger en i utlandet boende svensk medborgare att göra värnplikt, vilken det stora flertalet utlandssvenskar också torde ha fullgjort. De flesta av dem skulle förvisso ej heller tveka att skynda till hemlandets försvar, om dess frihet skulle angripas.

Rösträtten skulle i anslutning till de sedan 1921 prövade formerna utövas genom valsedelsförsändelser. (Utlandstyskarnas fr. o. m. 1934 medgivna rösträtt utövas genom personlig inställelse vid vissa gränsorter eller å tyska båtar ute på fritt vatten med omedelbar sammanräkning efter valförrättningen på ort och ställe.) Röstsedlarna skulle under den kontroll, som ansåges nödig, avlämnas till legation eller konsulat samt före valdagen vara hemsända och distribuerade. Huruvida det skulle åligga de röstande själva att från Sverige införskaffa valsedlar eller om dessa skulle kunna finnas tillgängliga åtminstone på legationerna, bleve liksom andra tekniska frågor utredningens sak att närmare klargöra. Säkerligen finge man räkna med att de långa avstånden kunde göra det tvivelaktigt, om röstsedlar från svenskar i t. ex. Sydamerika, Australien eller

Fjärran Östern hunne inges i tid, så sent som partiernas kandidatlistor uppställas — möjligen kunde det tänkas, att det i vissa fall vore tillräckligt att rösta på partibeteckning. Men dessa faktiska rösthinder gälla även för åtskilliga av de nu valförsändelseberättigade i utlandet; en anordning, som ej blott i princip utan även i praktiken tillgodoser alla, är helt visst ej möjlig att genomföra. Valsedlarna skulle, sedan de översänts till Sverige, genom centralorganets försorg tillställas länsstyrelserna allt efter vederbörandes sista mantalsskrivningsort i hemlandet. Alternativet att koncentrera röstandet till en viss valkrets, närmast då Stockholm, skulle vara oformligt, och den tänkbara utvägen att bilda en särskild utlandssvensk valkrets kan icke ges företräde framför röstning i den gamla valkretsen, ty det senare systemet måste stärka förbindelsen ej blott med hemlandet utan även med hembygden. Något hinder för att enligt R. O. i övrigt kvalificerade utlandssvenskar skulle kunna inväljas i andra kammaren kan efter den här föreslagna utsträckningen av rösträtten ej föreligga.

R. O. § 24 gjorde efter 1921 rätten att använda valsedel/försändelse anhängig av »frånvaro från valdistriktet till följd av yrkes- eller tjänsteförpliktelse». En grundlagsändring torde därvid ha bort föregå ett beslut om medgivande åt registrerade utlandssvenskar av rätt att rösta utan personlig inställelse, en uppfattning, som konstitutionsutskottet framförde år 1929, när ett yrkande om rösträtt åt utlandssvenskar motionsvis framställdes, ehuru då utan krav på den registrering, utan vilken ett medgivande av rösträtt åt dessa ej läser vara möjligt. Efter 1937 års ändring av nämnda paragraf i R. O., där »vistelse utom riket» nu jämställas med yrkes- eller tjänsteförhinder att personligen rösta i hemorten på valdagen, och i enlighet med lag om ändring i vissa delar av lagen den 26 november 1920 om val till riksdagen (S. F. S. 1937: 41) torde emellertid numera något grundlagshinder ej föreligga för att under här angivna förutsättningar medge rösträtt åt utlandssvenskar. Den rätt för resande eller vissa yrkeskategorier att rösta med röstkort eller å legationer, som efter 1937 års lagändring härefter medgives, skulle således utvidgas till utlandssvenskarna utan att något egentligt nytt förfarande infördes eller utan att någon egentligt ny valprincip knåsattes.

4) Inga särskilda stadganden reglera för närvarande de rättigheter, som tillkomma utlandssvenskar i avseende å de svenska sociala hjälpformerna. I praxis torde dock utlandssvenskarna efter hemkomsten vara ungefär jämställda med övriga svenska medborgare, ehuru näppeligen berättigade till folk- eller invalidpension, därest de icke erlagt avgifter till folkpensioneringen. Det vore emellertid av stort värde för registrerade utlandssvenskar, vilka ju tillhöra alla samhällslager och ofta få leva under mindre gynnsamma sociala betingelser än hemmasvenskarna, om det klarlades för dem, vilka rättigheter som tillkomme dem och vilka skyldigheter, som de i gengäld kunde avfordras för att bli delaktiga av samma förmåner som övriga svenskar. Det borde sålunda stå en registrerad utlandssvensk öppet att betala folkpensionsavgifter, liksom att taga en

frivillig försäkring hos pensionsstyrelsen. Det borde även fastställas, i vilken utsträckning och under vilka omständigheter änkebarnspension kunde lämnas; att göra denna rätt generell torde dock ej vara görligt eller tillrådligt med hänsyn till den möjliga risken att dra in helt främmande raser i landet; enligt 1924 års medborgarskapslag 3 § får nämligen utländsk kvinna, som i utlandet gift sig med svensk medborgare, genom giftermålet svensk medborgarrätt liksom deras inomäktenskapliga och före äktenskapet födda gemensamma barn, så framt de senare ej nått myndig ålder. Säkerligen torde det bli nödvändigt att över hela den sociala skalan göra en principiell åtskillnad mellan till Sverige återkomna och i utlandet t. ex. på alderdomen fortfarande bosatta landsmän, men det borde undersökas, i vad mån eller under vilka ömmande omständigheter en i utlandet fortfarande bosatt svensk kunde erhålla behöflig hjälp utan att den i dylika fall oavvisliga försiktighetens princip övergäves. Det vore även värt en prövning, huruvida det vore möjligt att under betryggande kontroll skänka större, lokalt koncentrerade utlandssvenska understödsföreningar samma stöd som motsvarande föreningar hemma. Även i fråga om andra statliga hjälpformer kan ett klarläggande av rättigheter och skyldigheter vara påfordrat.

Mot rättigheterna borde dock svara skyldigheter. De många konventionerna om undvikande av dubbelbeskattning göra det näppeligen möjligt att utkräva en egentlig skatt av utlandssvenskarna, och även om en mera känbar avgiftsbelastning skulle ha varit förenlig med dessa konventioner, kan man icke rimligen räkna med att det stora flertalet skulle kunna komma ut med dubbel skatt. Utom pensionsavgift borde likväl utlandssvensken vid den årliga registreringen och som avgift härför erlägga något mindre belopp som ett uttryck för sin samhörighetskänsla med hemlandet. Bortser man från folkpensionsavgiften, vars erläggande kunde göras frivilligt och enligt pensionsförsäkringslagen automatiskt skulle medföra pensionens stegring, kan man sannolikt ej gå längre än att fastställa registreringsavgiften till ett sådant belopp, att en del därav, sedan administrationskostnaderna för registreringen och centralorganet täckts, kunde disponeras för sociala ändamål till förmån för utlandssvenskarna. Ett belopp av cirka 5 kronor för varje vuxen kan förslagsvis tänkas som lämplig registreringsavgift.

5) Av registreringsavgifterna borde en lämplig del överföras till en fond, disponerad av centralorganet och med syfte att bereda tillfällig hjälp dels åt behövande svenskar i utlandet och dels åt behövande hemvändande svenskar. Till samma fond skulle även utlandssvenskars danaarv kunna föras, möjligen närmare bestämt till utlandssvenska barns och utlandssvensk ungdoms fostran, varigenom ändamålet bleve så nära besläktat med den allmänna arvsfondens som möjligt. Det vore i varje fall tänkbart, att vetenskapen om att arvsmedlen komme behjärtansvärda utlandssvenska ändamål till godo kunde göra utlandssvenskar utan arvsberättigande mera intresserade av att överföra sina eventuella tillgångar till Sverige.

6) I den svenska affärslagstiftningen göres för närvarande åtskillnad mellan svenska medborgare bosatta i Sverige och svenska medborgare bosatta i utlandet. Sålunda stadgas i aktiebolagslagen 4 §, att »stiftare av aktiebolag skola vara här i riket bosatta svenska undersåtar», och i 57 §, att »ledamot av styrelsen skall vara här i riket bosatt svensk medborgare, där ej för särskilt fall Konungen medger, att styrelsen må till viss del, ej överstigande en tredjedel av hela antalet, bestå av medborgare i annat land eller å utrikes ort bosatta svenska medborgare»; det kan tillfogas att både den kommitté, som förberedde 1910 års aktiebolagslag, och den dåvarande regeringen för sin del tillstyrkte en formulering, som skulle ha givit utlandssvenskar med svensk medborgarrätt samma rätt som hemmasvenskar att vara stiftare av bolag men att riksdagen bibehöll den gamla restriktionen; tillfogas må även, att revisor i aktiebolag kan utses oberoende av nationalitet. Samma jämställande av utlänningar och utlandssvenskar förekommer bl. a. i lagen om bankrörelse och i försäkringsbolagslagen; i dessa bolags styrelser få utlandssvenskar ej ens med Kungl. Maj:ts tillstånd sitta som ledamöter. Ifrågavarande mot utlandssvenskarna riktade förbudsbestämmelser torde ha betingats av de straffrättsliga regler, som stiftare och styrelseledamöter äro underkastade, samt möjligheterna att effektuera dem. Likväl kunna ej blott billighetsskäl och ideella synpunkter anföras för att rikssvenskar i utlandet härvid så långt som möjligt likställas med hemmasvenskar; säkerligen skulle det ej sällan även vara ett rent svenskt intresse att utlandssvenska kapaciteter kunde engageras i det svenska ekonomiska livet i de former, som här berörts. Vid aktiebolagslagens pågående revision borde detta spörsmål beaktas, och överhuvud borde de laga former, varunder utlandssvenskar under samma ansvar som hemmasvenskar kunna medverka i svensk affärsledning, tagas under allmän omprövning.

7) Synnerligen betydelsefullt är att i möjligaste mån underlätta för utlandssvenska barn att erhålla undervisning och utbildning i hemlandet. Endast de lyckligast lottade bland utlandssvenskarna ha det så ekonomiskt ställt, att de kunna giva sina barn en svensk uppfostran. Ökade möjligheter att tillgodose detta önskemål ges nu, sedan Sveriges allmänna exportförening lät hufvästa sitt 50-årsjubileum genom insamling till och bildande av »Exportföreningens jubileumsfond för understöd åt svensk utlandsungdom»; insamlingen gav till resultat, att ett så betydande belopp som cirka 800.000 kronor hopbragtes, och från linjerederierna torde stort tillmötesgående vara att påräkna i avseende på nedsättningen av resekostnaderna. Bidrag från denna fond skola dock i första rummet ges söner till svenskar i exportnäringarnas utlandstjänst och i utlandet verksamma statstjänstemän. Rörande det ideella och praktiska värdet av denna fond vill jag hänvisa till, vad därom yttrades i Exportföreningens omnämnda uttalande och vari det bl. a. hette:

»Sålunda har det konstaterats, att våra skolor äro livligt intresserade av att få ett antal sådana utlandssvenska pojkar bland sin elevkår, där de komma att

utgöra ett inslag, som kan bidra till att väcka och vidmakthålla elevernas intresse för våra utlandsförbindelser och även få dem att uppskatta våra exportindustriers utlandsverksamhet såsom en tillgång, vilken landet måste värda och utveckla, en tillgång som svensk ungdom bör lära sig betrakta med samma ögon som de stora ländernas ungdom ser på sitt lands kolonier.

— — — Denna plans genomförande under exportföreningens egid skulle för visso befästa och fördjupa den nu verksamma utlandssvenska generationens samhörighet med föreningen och dess medlemmar, skapa ökade förutsättningar för att denna samhörighetskänsla vidmakthålles under kommande tider och knyta till svensk företagsamhet en svensk ungdom med internationella intressen, som för närvarande i brist på svensk utbildning icke kan utnyttja de förutsättningar den i så många avseenden äger att bliva den svenska exporten i sin helhet till framtida gagn.»

Fondens begränsning till att företrädesvis gälla vissa kategorier av utlandssvensk ungdom gör det emellertid önskvärt att en utredning skyndsamt kommer till stånd om möjligheterna att överhuvudtaget underlätta för utlandssvensk ungdom att delvis kunna erhålla undervisning i hemlandet och om formerna för det statliga stöd, som härvid kan tänkas bli önskvärt. Vid denna utredning borde uppmärksamheten även fästas på angelägenheten av att ge den utlandssvenska ungdomen en i mån av kunskaper likaberättigad ställning ifråga om inträde i realskolor och gymnasier. För närvarande torde detta spörsmål särskilt ha betydelse beträffande realskolorna, vilka vid intagning av elever ha att tillämpa en regionalindelning, som kan vara till olägenhet för utlandssvenskar utan mantalsskrivningsort i Sverige; däremot äro endast kunskapsprov oberoende av hemort avgörande vid intagning i gymnasier. Vid de statliga universiteten och högskolorna kan utlandssvensk ungdom utan svensk studentexamen jämlikt universitetsstatuterna endast efter dispens vinna inträde och få rätt att avlägga examen. Även om våra skol- och universitetsmyndigheter i praktiken visat mycken förståelse för utlandssvenskarnas ställning, synes det påkallat ej blott att möjligheterna till skolgång i hemlandet för vår utlandssvenska ungdom i skäligen utsträckning underlättas utan även att full likställighet i fråga om tillträde till utbildningsanstalterna tillförsäkras denna så långt kunskapsfordringarna det medge.

8) I skrivelse av den 29 maj 1936 hemställde styrelsen för Sveriges allmänna exportförening till kungl. telegrafstyrelsen, att denna ville undersöka möjligheten av att inom en snar framtid få till stånd en kortvågsradiostation av sådan styrka, att den kunde förmedla nyheter även till transoceaniska länder och med ett för utlandet särskilt lämpat program. Härvid hade man även våra utlandssvenskar i tankarna, ty det skulle givetvis för dem vara av största intresse och även till glädje att på detta sätt få en daglig intimare kontakt med fosterlandet. Det är därför synnerligen önskvärt, att en sådan reguljär kortvågsutskickning snarast möjligt kommer till stånd i vårt land, varför, i den händelse det visar sig erforderligt, den kommande utredningen även får upptaga denna fråga till behandling i och för snart avgörande.

Den omfattande verksamhet, som utövas bland utlandssvenskar genom olika kyrkliga institutioner, skall här icke beröras annat än för att uttala önskvärdheten att denna, därest ett centralorgan för utlandssvenskheten på ovan föreslaget sätt tillskapas, i en eller annan form samordnas med detta. Givetvis skulle en reglering av utlandssvenskarnas förhållanden i ovan angivna riktning ej behöva inkräkta på den mycket gagnande ideella verksamhet, som Riksföreningen för svenskhetens bevarande i utlandet under många år trots knapphet på medel utfört. Vidare borde ett nära samarbete ordnas mellan centralorganet och Institutet för Svensk Utlandstjänst. Detta sistnämnda har som bekant till uppgift att åt svenskar, som ämna emigrera, stå till tjänst med råd och upplysningar. Men därigenom att institutet även anskaffar platser i utlandet åt svenska undersåtar och arbetar för att i hemlandet bereda anställning åt återvändande utlandssvenskar, verkar det direkt för dessas sak.

Skulle antalet registrerade utlandssvenskar bli någorlunda stort och inkomsterna av registreringsavgifterna därmed tillräckliga, kunde det därför tänkas, att av dessa medel ett visst belopp årligen utginge till institutet i fråga. Detta har hittills till största delen finansierats med privata medel, vilka i längden kanske ej äro att påräkna.

Hur man för övrigt lämpligast borde koordinera den verksamhet, som skulle utövas av det föreslagna centralorganet och de organisationer, vilka arbeta för utlandssvenskarnas intressen, bleve utredningens sak att klargöra, enär givetvis härvid olika lösningar äro tänkbara.

Huru utlandssvenskarna skola ställa sig till åtgärder av mig härmed föreslagen art är givetvis svårt att säga. De, med vilka jag rådgjort i saken, ha emellertid uttryckt sin stora glädje över att denna viktiga fråga kommer till behandling i Sveriges riksdag och att vi hemmasvenskar sålunda visa vår uppskattning av våra söner och döttrar i förskingringen. Vilja vi från hemlandets sida genom lämpliga åtgärder till deras förmån visa vår goda vilja, så hoppas jag också, att vi skola vinna våra utlandssvenskars uppriktiga gensvar.

Vårt folk har för sin del enligt min mening i sitt eget välförstådda intresse ej råd att avstå från att uppehålla en så nära kontakt som möjligt med de många svenskar i utlandet, vilka där direkt eller indirekt göra vårt land så ovärderliga tjänster. Och Sverige har råd att sörja för, att utlandssvenskarna såväl i avseende på rättigheter som på förmåner i största möjliga utsträckning bli likaberättigade med hemlandets invånare.

Med hänvisning till vad jag här anfört hemställer jag därför,

att riksdagen måtte i anslutning till ovanstående synpunkter i skrivelse till Kungl. Maj:t begära en skyndsam allsidig utredning om utlandssvenskarnas rättigheter och skyldigheter i syfte att fastare knyta banden mellan dem och hemlandet samt att Kungl. Maj:t med ledning av utredningen måtte framlägga förslag härom till riksdagen.

Stockholm den 12 januari 1938.

Erik Nylander.